

**NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA,
UNIVERZITETA U BEOGRADU**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, održanoj 22. septembra 2022. godine odobrena je komisija za ocenu doktorske disertacije MILOŠA JEVTIĆA pod nazivom „PRISTRASNOST SEĆANJA NA RAT U HRVATSKOJ 1991-1995 GODINE: PSIHIČKI PROCESI U GRAĐENJU ISTORIJSKIH NARATIVA“. Komisija je ocenila doktorsku disertaciju i podnosi sledeći:

IZVEŠTAJ O DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Osnovne informacije o kandidatu i disertaciji

Miloš Jevtić je rođen 22. VII 1993. godine, u Šapcu.

Nakon završene srednje medicinske škole, 2012. godine upisuje Filozofski fakultet, odsek psihologija, Univerziteta u Beogradu. Osnovne studije završava 2016. godine sa prosekom 9,23. Iste godine upisuje master studije psihologije na Filozofskom fakultetu BU (modul klinička psihologija) i završava ih 2017. godine, sa prosekom 9,57. Doktorske studije psihologije (FF BU) upisuje u školskoj 2018/2019 godini.

Od 2018. godine radi na Institutu za političke studije u Beogradu. U trenutku odbrane doktorske disertacije, nalazi se u zvanju istraživač-saradnik.

Miloševa istraživačka interesovanja obuhvataju oblast kolektivnih sećanja, a posebno se bavi uticajem karakteristika pojedinaca - etničke identifikacije, političkog opredeljenja, sistema vrednosti – na način na koji se pristupa nacionalnoj istoriji. Prvi je autor više naučnih radova na temu razumevanja skorašnje istorije sukoba u bivšoj Jugoslaviji, a učestvovao je i na nekoliko međunarodnih konferencija sa radovima na istu ovu temu. Predstavnik je Srbije na projektu COST CA20105 - Slow Memory: Transformative Practices for Times of Uneven and Accelerating Change.

Problem i ciljevi istraživanja

Istraživanja obrazovne institucionalizacije istorijskih narativa ukazuju na dve velike kategorije pristrasnosti u ovom procesu: dosledno prikazivanje svoje grupe u pozitivnom svetlu i izbegavanje informacija koje mogu ugroziti izgrađenu sliku o grupi. S obzirom na relativno skoriju istoriju sukoba, značajno je pitanje da li se pomenute pristrasnosti mogu uočiti u obrazovnim nastavnim sadržajima u Srbiji i Hrvatskoj.

Cilj prve studije je stoga bio analiza zvaničnih istorijskih narativa o ratu u Hrvatskoj 1991-1995 godine u udžbenicima istorije, nastavnim planovima i programima i prijemnim ispitima/državnoj maturi u Srbiji i Hrvatskoj. To je sprovedeno a. sistematskim pregledom akademske literature o sadržaju srpskih i hrvatskih udžbenika istorije, i b. analizom sadržaja prijemnih ispita za studije istorije u Srbiji odnosno analizom sadržaja testova sa državne mature u Hrvatskoj, kao i c. analizom planova i programa za nastavu istorije u gimnazijama u Srbiji i Hrvatskoj. Kandidat se pri tom fokusirao na nekoliko ključnih pitanja: da li i koliko je ovaj sukob zastupljen u udžbenicima istorije u Srbiji i Hrvatskoj (koliko često se pominje i u kom obimu, o čemu se govori a šta se izostavlja), kao i kako su prikazane sukobljene strane (kakvi se namere i atributi pripisuju svojoj a kakvi tuđoj grupi, kako se interpretiraju istorijski događaji). Uz to, proveravao je i da li se zaključci o potencijalnim pristrasnostima izvedeni na osnovu analiza udžbenika mogu potvrditi i kroz proučavanje prijemnih ispita/državne mature za osnovne studije istorije i nastavnih planova i programa (da li se sukob sistematski izbegava ili ne, postoji li naglašavanje moralnosti motiva i akcija sopstvene grupe nasuprot nemoralnosti tuđe grupe itd.).

Dalje, nalazi istraživanja (npr. Јевтић, 2019) ukazuju na nesklad između zvaničnih narativa i individualnih znanja učenika o ratovima na prostoru bivše SFRJ i SRJ. Stoga je kandidat u svom radu ispitivao da li rat u Hrvatskoj 1991-1995 godine zauzima važno mesto u istorijskim narativima pojedinaca u Srbiji i Hrvatskoj (da li ga i koliko često navode kao značajan historijski period/događaj), da li pojedinci poseduju osnovna znanja u vezi sa ovim sukobom, kako interpretiraju sukob. Uz to, ispitivao je i da li postoje razlike između srpskih i hrvatskih ispitanika u sklonosti ka jednostranom razumevanju rata u Hrvatskoj 1991-1995 godine i u proceni odgovornosti svoje grupe za ovaj sukob: da li svoju etničku grupu vide isključivo kao žrtvu, a suparničku kao počinioaca, da li obraćaju pažnju isključivo na stradanja svoje grupe i da li minimiziraju prestupe svojih članova i/ili ih relativizuju. U relevantnim psihološkim istraživanjima na ove teme (npr. Bandura, 1999; Bar-Tal, 2007; Bilali, 2012) autori su mapirali faktore koji mogu motivisati pojedinca da pristrasno tumači istoriju sukoba svoje

etničke grupe, te je neophodno proveriti da li su izdvojeni faktori primenljivi i na srpsko-hrvatski kontekst.

Polazeći od toga, kandidat je kao ciljeve druge studije postavio:

1. proveru učestalosti navođenja rata u Hrvatskoj 1991-1995 godine kao jednog od pet ključnih istorijskih događaja iz nacionalne istorije na srpskom i hrvatskom poduzorku, kao i proveru znanja o njegovom početku i kraju;
2. analizu odnosa između (a) značajnosti etničke grupe za pojedinčevu sliku o sebi i percepcije nadmoćnosti sopstvene etničke grupe, (b) zastupanja etosa konflikta i FENCE-a i (c) pristrasne atribucije štete i odgovornosti, sklonosti ka moralnom isključivanju, reakcije na ugrožavajuć istorijski narativ i zatvorenosti prema istorijskim kontranarativima na srpskom, odnosno hrvatskom poduzorku (testiranje jedinstvenog modela psihičkih procesa u osnovi sklonosti ka zastupanju pristrasnih istorijskih narativa).

Konačno, i ako bi se utvrdilo da pretpostavljeni model odgovara dobijenim podacima, s obzirom na korelacioni dizajn druge studije, ne bi se moglo zaključivati o kauzalnosti. Stoga je treća studija osmišljena kao eksperiment. Dizajn eksperimenta predviđao je da se ispitanici izlože fiktivnom događaju u kome je varirana etnička pripadnost počinioca ratnog zločina (da li je pripadnik sopstvene ili tuđe grupe) i zatim se merila upamćenost i vrednovanje tog događaja. Uz to, kandidat je proveravao da li su ispitanici koji imaju izraženiju sklonost ka veličanju svoje etničke grupe i ka relativizovanju njenih prestupa imali izraženiju defanzivnu reakciju na kontranarativ (pripadnik sopstvene grupe počinio je zločin) od ispitanika koji imaju slabije izražene ove sklonosti.

Kratak opis sadržaja disertacije

Disertacija se sastoji iz pet velikih celina.

Na početku, kroz više posebnih odeljaka, autor je definisao koncept istorijskih narativa, značaj koji oni imaju za pojedinca i grupu, kanale negovanja određene predstave prošlosti, kao i načine na koji se prošli događaji sistematski oblikuju tako da podržavaju pozitivnu sliku grupe. Takođe, ukazao je na izvore individualnih razlika u sklonosti da se zastupa pristrasno oblikovan istorijski narativ. U ovoj sistematizaciji koristio se multidisciplinarnom literaturom (pored socijalnopsiholoških, oslanjao se na antropološke, politikološke, komunikološke i istorijske izvore) i vešto sintetisao klasična i najnovija istraživačka saznanja u oblasti.

U drugoj celini autor je precizno definisao istraživačke probleme i ciljeve. Istraživanja su pažljivo metodološki postavljena tako da se direktno testiraju postavljene hipoteze.

Treća velika celina se odnosi na rezultate tri istraživačke studije. U prvoj studiji, zamišljenoj kao analiza društvenog nivoa negovanja (pristrasne) predstave prošlosti, autor prikazuje rezultate sistematskog pregleda objavljenih analiza udžbenika iz Srbije i Hrvatske, kao i analizu sadržaja testova znanja nakon završene srednje škole i aktuelne nastavne planove i programe dve države. Kroz više tematskih pokazatelja, autor je kompetentno pokazao da se u nastavi istorije u obrazovnim sistemima Srbije i Hrvatske jasno uočavaju procesi institucionalizacije jednostranih i suprotstavljenih istorijskih narativa o skorašnjoj istoriji sukoba. U drugoj studiji, kroz analizu individualnih razlika, autor je uporedio srpske i hrvatske ispitanike na osnovu konstrukata koje je dosadašnja literatura izdvojila kao remetilačke faktore međugrupnih odnosa. Na jasan i obuhvatan način, ukazao je na aspekte u kojima su zvanične poruke dve države i stavovi ispitanika usklađeni i u kojima nisu usklađeni. Testirao je zatim opšti model psihičkih procesa u osnovi zastupanja pristrasnih istorijskih narativa. Na kraju, u trećoj studiji, autor je pružio kauzalne dokaze da ispitanici pristrasno tumače ugrožavajuće informacije o prošlosti svoje etničke grupe, kao i da je ova sklonost izraženija kod ispitanika sklonijih glorifikaciji sopstvene grupe.

Četvrta velika celina se odnosi na odeljak pod nazivom Opšta diskusija i smernice za dalja istraživanja. U ovoj celini, autor koncizno sistematizuje različite nalaze i ilustruje na koji način se rezultati njegovih studija uklapaju u dosadašnju literaturu. Implikacije ovih rezultata diskutovane su odmereno. Na kraju, autor nepristrasno navodi nedostatke svojih studija i pruža opsežne smernice za dalja istraživanja.

Poslednje dve celine disertacije su, kako je i propisano, Literatura i Prilozi.

Naučni doprinos istraživanja

Kroz tri pažljivo osmišljene studije, Miloš Jevtić sistematski je ispitivao da li se i kako kroz obrazovni sistem kreiraju pristrasni istorijski narativi, kao i da li postoje psihološke predispozicije za spremnije usvajanje ovih pristrasnih narativa. Dizajn istraživanja zahtevao je primenu različitih istraživačkih tehnika, od sistematske analize publikovane literature putem PRIZMA modela, preko analize sadržaja ispitnih pitanja na kraju druge faze školovanja, multivarijantnih statističkih tehnika za analizu kvantitativnih podataka i kvalitativne analize odgovora na otvorena pitanja. Kandidat je takođe pokazao ekspertizu u kreiranju eksperimentalnog materijala i uspešno adaptirao niz instrumenata za primenu na našem govornom području i u lokalnom kulturnom kontekstu.

U doktorskom radu Miloš Jevtić pokazao je da dobro poznaje temu, da je metodološki i statistički kompetentan, kao i da ume da sagleda rezultate iz perspektiva različitih disciplina. Time je ispunio ciljeve navedene u prethodno odobrenom nacrtu disertacije.

Zaključak

Imajući u vidu sve rečeno, komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati njenu pozitivnu ocenu i dozvoli kandidatu MILOŠU JEVTIĆU da javno brani svoju doktorsku disertaciju pod nazivom „PRISTRASNOST SEĆANJA NA RAT U HRVATSKOJ 1991-1995 GODINE: PSIHIČKI PROCESI U GRAĐENJU ISTORIJSKIH NARATIVA“.

U Beogradu, 3. oktobra 2022.

Članovi komisije

---

dr Iris Žeželj (mentorka), vanredni profesor,
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

---

dr Dragan Popadić, redovni profesor,
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

---

dr Marija Branković, vanredni profesor,
Univerzitet Singidunum, Fakultet za Medije i komunikacije

---

dr Zoran Pavlović, vanredni profesor,
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet